

СПЕДИЦИОННИЯТ ДОГОВОР

© Жана Колева, *автор*

© Стоян Ставру, *автор на предговора*

© Стоян Кораков, *художник на корицата*

© Сиела Норма АД

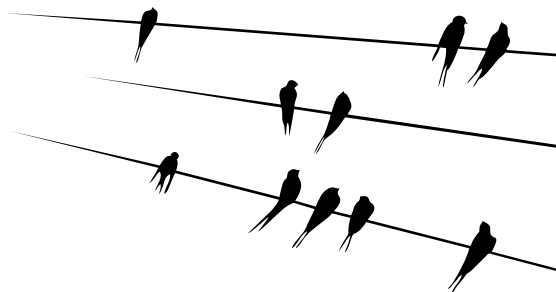
София • 2017

ISBN: 978-954-28-2400-8

Жана Колева

СПЕДИЦИОННИЯТ ДОГОВОР

СЪДЪРЖАНИЕ

Използвани съкращения	9
Под жицата	13
Въведение	25
Глава първа	
ПОНЯТИЕ	
ЗА СПЕДИЦИОНЕН ДОГОВОР	29
1.1. Определение за спедиционен договор	29
1.2. Кратко историческо развитие на института	43
1.3. Страни по спедиционния договор	45
1.4. Косвено представителство, породено от спедиционен договор	47
1.5. Предмет на спедиционния договор	58
1.6. Усложнения в предмета на дължимата престация	64
1.6.1. Поставяне на проблема	64
1.6.2. Множество правоотношения, обединени от единството на страните	64
1.6.3. Приложение на абсорбционната теория. Възможни варианти.....	65
1.6.4. Поддържани становища в чуждестранната доктрина	69
1.6.5. Приложение на комбинационната теория.....	71
1.6.6. Оценка от приложението на едната или другата теория	75
1.6.7. Договор за влог в спедиционното отношение. Абсорбционна или комбинационна теория.....	75
1.6.8. Извод:	80
1.7. Сравнение с други договори.....	81
1.7.1. Спедиционен и комисионен договор	81
1.7.2. Спедиционен договор и договор за превоз на товар.....	83
1.7.2.1. Спедитор – превозвач	86
1.7.2.2. Характер на встъпването	86
1.7.2.3. Последници от встъпването	93
1.7.2.4. Момент на встъпване в изпълнителната сделка.....	95
1.7.3. Спедиционен договор и договор за търговско представителство	96
1.7.4. Спедиционен договор и договор по чл. 27 ТЗ (търговско пълномощие)	103
1.7.5. Спедиционен договор и договор за услуга или изработка	110
1.7.6. Спедиционен договор и договор за поръчка.....	113

ПОД ЖИЦАТА

(или за Пътя, за спедиционния договор
и за белите дястовици в правото)

– Хайде със здраве! – викаше след тях Моканина. –
Близо е селото. Все по теля, все по теля!
(Йордан Йовков, „По жицата“, 1926)

Не, не искам да кажа, че Моканина е българският литературен архетип на спедитора. Съвсем не! Но търсенето на надеждата по траекторията на „жицата“ е част от стремежа на човека да открие себе си в географията на пътя. Пътят е особено идеологическо пространство, обикновено произвеждащо и приютяващо различни глаголи², в което най-често фокусът се поставя върху подлога, върху пътуващия човек, върху субекта на движение: „Съзнание, лишено от каквато и да е било сетивност, недокосвано от движение, не може да притежава представителност нито във времето, нито в пространството“³. Едва ли има някой, който ще се затрудни при интерпретирането на значението, вложено във възгласа „Всички сме пътници!“. Но в Ерата на изобилието и в Европа на гарантираното свободно движение на стоките пътищата се превръщат във все по-голяма степен в разширените кръвоносни съдове на пазара, в свръхрегулирани писти за размяна на безбройни материални блага. И то материални блага, освободени от непосредственото присъствие на лицето, явяващо се техен краен

² Вървя, крача, ходя, отивам, минавам, броя, скитам, пътувам и много други.

³ Вж. **Агасински, С.** Минувачът във времето. Модерност и носталгия. С., 2001, с. 42. Глаголите „пренасят“ метафората на пътя от пространството във времето: „Съвременното съзнание е това на преминаването и на минувача. Вече си мислим, че всичко идва и преминава. Нищо конкретно не дава възможност на нещата да се закотвят, за да устоят на времето.“ (с. 17).

потребител. Така с паралелното овеществяване и ускоряване⁴ на света все повече вещи от багаж⁵, който се движи заедно с хората (превоз на лица и багаж), се превръщат в товар⁶, който се пренася от машините (превоз на товар).

Субективното преминаване през пътя (пътникът) намира своя сериозен конкурент в организираното транспортиране на ценни обекти (товарът). Товарите са неизменна част от динамиката на пътя. Ако пътуващият човек може да си позволи нагласата на номад⁷, който възприема Пътя като процес без ясна продължителност, дестинация и цели, то товарът е обгърнат в мрежа от изисквания за стриктно планиране на времето, за максимално ефективно очертаване на маршрута и за надлежно застраховане на стой-

⁴ Основната роля на ускоряването в модерността е призната и от „множеството културно-исторически работи от най-ново време, чийто общ фокус се състои в това, че интерпретират културното саморазбиране на модерността като реакция на един променен опит за времето и пространството“. Вж. **Роза, Х.** Ускоряване. Промяна на времевите структури в модерността. С., 2015, с. 78.

⁵ В българския етимологичен речник (Том 1, А-З, Трето издание на БАН, С., Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, 2012, с. 24) „багаж“ е определено като „опаковани вещи за път“. Етимологията на думата може да бъде проследена в старофренски език и по-специално в думите „bagage“ (която може да се преведе като „пояс“, от глагола „bague“ – „завързвам“) и „bagues“ (която може да се преведе като „вързоп“, „нещо свито, вързано“) и да се свърже с английската дума за чанта: „bag“).

⁶ Етимологията на думата „товар“ е с праславянски произход и се свързва със значението на „собственост“, „имущество“.

⁷ Идеята за т.нар. „номадна култура“ (номадология, номадологичен проект), предлагаща една мобилна, непостоянна и флуидна визия за света, акцентираща върху метафориката на Пътя, се свързва с имената на Жил Делюз и Феликс Гатари (Глава 12 на Хиляда плоскости. Капитализъм и шизофрения. Т. 2. С., 2009). Вж. **Попова, В.** Номадно и фотография – светогледни измерения на едно съвременно изкуство. Дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор“. (непубл.) С., 2016, с. 19–29. За идеите на Жил Делюз и Феликс Гатари относно т. нар. „номадология“ вж. също **Bogue, R.** Nomadic Flows: Globalism and the Local Absolute. // Concentric: Literary and Cultural Studies, 2005, № 1, p. 7–25, достъпна на следния адрес: http://www.concentric-literature.url.tw/issue_detail.php?issue_title=Flows, както и **Sinnerbrink, R.** Nomadology or Ideology? Žizek’s Critique of Deleuze. // Parrhesia, 2006, № 1, p. 62–87, достъпна на следния адрес: https://www.parrhesiajournal.org/parrhesia01/parrhesia01_sinnerbrink.pdf.

ността. Ако пътуваме, може да се отпуснем в процесуалността на движението, да преживеем пътя субективно като траене. Но когато се превозват само вещите ни, и то в наше отсъствие, има твърде много въпроси, които трябва да решим предварително и за които трябва внимателно да следим по време на целия превоз. Именно тези превозвани вещи без пътници, временно освободени от титуляря си собствености, правото е нарекло „товари“ и е предложило няколко специални вида договори във връзка с тяхното транспортиране.

Ако потърсите в интернет, ще откриете колко малко на брой са издадените на български език книги, които включват в заглавието си думата „спедиция“. Въпреки сериозните годишни финансови обороти на спедиторските фирми⁸ задълбоченото проучване на правната страна на спедиционния договор се оказва *terra incognita* за докторантите в българските юридически факултети. С едно изключение: авторът на настоящата книга. Жана Колева разглежда последователно и прецизно понятието, съдържанието и прекратяването на спедиционния договор. Тя го прави по начина, който е приет за стандарт в българската правна наука: с внимателно вглеждане в закона, чрез систематично проучване на съществуващата съдебна практика и с оглед търсенето на по-добри нормативни разрешения при регулирането на спедиционния договор. Резултатите са видими – обобщени в настоящата книга, те ще ползват както юристите, които са ангажирани с изготвянето, изпълнението и защитата на спедиционните договори в съда, така и самите спедитори, явяващи се страни по тези договори и не без основание наричани „архитекти на транспорта“.

Действително професионалното отношение към ангажмента за транспортирането на един товар би могъл да превърне превозването му от спонтанно осъществяващ се процес в проект със сложна пространствена и времева архитектура. Спедиционният договор условно може да бъде определен като „вторичен“

⁸ За да се ориентирате, е достатъчно да видите данните за годишните обороти на членовете на Националното сдружение на българските спедитори (НСБС), които са достъпни на следния адрес: <http://nsbs.bg/statistics/>.

договор, тъй като неговата крайна цел е сключването на договор за превоз. Товародателят не е задължен да ползва услугите на спедитор. Той може да предостави товара си директно на превозвача. Но особеностите на товара (неговите характеристики и свързаните с тях рискове) и сложността на превоза (естеството, ефективността и цената на различните видове превоз) превръщат процеса на възлагане по един договор за превоз в професионална дейност, изискваща множество специфични знания и продължителна предварителна квалификация. Особеностите на транспорта в днешния свят на инженерни чудеса и изненадващи технологии умножават сложността на света, в който хората изпращат, чакат и получават своите пратки и товари. Това обещава сигурно и дори още по-„силно“ бъдеще за спедицията. Част от това бъдеще са електронната спедиция (*e-forwarding*) и самоуправляващите се автомобили (едно от техните най-непосредствени приложения е именно използването им за извършването на превоз на товари).

За запознаването си с Жана Колева бих искал да благодаря на Димитър Топузов – автор на „Нищожност на брачния договор“ (2016) и уважаван член на общността „Предизвикай правото!“. Радвам се, че нейният дисертационен труд „Спедиционният договор“, защитен през 2015 г. в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ под научното ръководство на проф. Поля Голева, е част от поредицата „Предизвикай правото!“. Жана Колева е човек, чиято внимателност, стигаща понякога до притеснителност, придава една осезаема нотка на деликатност във всичко, което казва и пише. Няма да говоря за достойнствата на книгата, която държите в ръцете си. Надявам се, че вие сами ще се убедите в тях.

Както и за всички останали книги, включени в поредицата „Предизвикай правото!“, ще сме благодарни, ако споделите с нас Вашите впечатления, коментари и критики. Ние вярваме, че да си автор означава да предизвикваш себе си, докато останалите смятат, че предизвикваш тях. В начина, по който приема реакциите на своите читатели, авторът разкрива способността си да бъде предизвикател на самия себе си. И именно смелостта на автора да

рисува с публикуването на текста си и способността му след това да променя себе си в резултат от реакциите и доводите на своите читатели свидетелстват за това, че той е не толкова обвързан със собствената си репутация, колкото е посветен във вътрешната противоречивост на научното търсене. Всеки текст остарява в момента на своята публикация: фиксирането на мислите в поредица от думи е цената, която всеки пишещ заплаща, за да се конституира като титуляр на определен творчески продукт. Но нека да не разглеждаме написаното като окови на автора. То е само покана за съвместно дирене на истината. Всъщност: ново разбъркване на тестето от истини.

И тъй като една от целите на настоящия увод е да предложи един по-широк контекст на мислене, в който читателят да преоткрие с радост същия този конкретен фокус на книгата, от който с настоящото се опитвам да Ви разсея... , ще се върна на историята на Моканина. Да, ако трябва да субсумираме разказа на Йордан Йовков под текстовете на Търговския закон, трябва да признаем, че в него става въпрос за превоз на пътници, докато чл. 361, ал. 1 ТЗ, даващ легалното определение на спедиционния договор, има предвид единствено и само сключването на договор за превоз на товар. А и всеки цивилист в крак със съвременните тенденции⁹ в теорията на гражданското право би възразил, че надеждата да

⁹ Имам предвид тенденцията за отпадане на каузата като задължителен елемент на договорите и въобще ограничаването на субективната страна на гражданскоправните сделки. Отпадането на каузата като условие за действителност на договорите стана факт във френското гражданско право от 1.10.2016 г. с приемането на *Ordonnance № 2016-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations*, достъпна на следния адрес: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032004939&categorieLien=id>. Превод на български език на промените във Френския граждански кодекс може да бъде открит на страницата на Предизвикай правото!: <https://challengingthelaw.com/obligacionno-pravo/prevod-fgk-chast-1/>, автори на превода: Добри Тенев и Злати Ангелов. Изчерпването на гражданскоправните волеизявления с обективната форма на тяхното съществуване ги превръща в „чисто право“ без психология, във валута, с която може да се плаща, без да е необходимо „златно“ покритие.

бъде открита бяла лястовица не може бъде кауза на който и да е договор за превоз на пътници, пък било то и такъв, произвеждащ всичките си правни последици в субективните граници на нуклеарното семейство. Но Пътят в разказа на Йовков остава силна пространствена метафора за нещо твърде човешко.

Пространството прави възможно търсенето. А търсенето е основен мотив, съдържащ се във всяко пътуване. Нещо повече, бихме могли да кажем, че търсенето е желанието, което стои зад пътуването.

През 2016 г. популярност придобиха излъчените по телевизията няколко секунди от интервю с представител на ромската общност, който беше попитан дали е гласувал на втория тур на президентските избори. Неговият отговор беше: „Исках да гласувам, обаче нямах желание!“. На първо (а и не само) слушане този отговор предизвиква бурен смях. Но ако човек се замисли по-сериозно, ще открие огромното философско предизвикателство, което искацията, но нежелаящ гласоподавател отправя към своите (кандидат)управници. „Да исках“ е официална форма за обективиране на човешката воля. Искането е по-разговорният вариант на юридическото взискане, на което всеки правно задължен трябва да отговори. То е вик навън, призив за съдействие. „Да желяеш“ е напълно различен формат на човешкото съществуване. Желанието е субективно състояние на готовност за действие, което ще бъде предприето, независимо от подкрепата отвън, независимо от съществуването или липсата на чуждо задължение, на законово гарантирани процедури и на строги наказания. То е взрив отвътре, предупреждение за действие. Искането – като форма на правно призната претенция, обикновено облича едно желание – като израз на субект(ив)на активност. Ако използваме юридическата терминология на цивилистиката бихме могли да кажем, че желанието е каузата на всяко искане. Но в днешния свят исканията се еманципираха от желанията, заживяха автономно свой собствен живот, приемайки името и статуса си на „права“ („права на човека“, „субективни права“). Вече всеки има право да (иска да) гласува. Но дали има желание? Процесът на универсализира-

не на правата, забравил за желанията на хората като основание и смисъл на всяко искане, води правото към свят, в който отсъства човешкото. Инфраструктурата на правото е в състояние да позволи на всеки човек да иска, но това ще бъде малко утешение в свят, в който желанията са мъртви. Горко на правото, чийто правоимащи са загубили своите желания. Горко на държава, в която гласоподавателите искат да гласуват, обаче нямат желание...

Желанието на Гунчо да заведе болната си дъщеря при бялата лястовица е желание, което не може да бъде удовлетворено от нито едно субективно право. То не може да бъде формулирано като искане. Невъзможното не се дължи! Но невъзможното може да се желае. И се желае! Желанието¹⁰ обрича цялото Гунчово семейство на безкрайно пътуване, докато „смъртта го раздели“. Пътят е пространството, в което това желание, неуловимо за правото, се случва на цената на невъзможното. Светът на възможното е претърпан с права. Светът на надеждата е пълен с мъка. И въпреки това най-красивите, най-истинските и най-трогателните движения на човешката душа се случват не по уредените магистрала на субективните права, а по кривите черни пътища към село Манджилари¹¹. Случват се там, където желанията са натоварени в „каруца с един кон“. Там, където движението продължава до безкрай „по жицата“.

¹⁰ Желанието да се търси и намери бялата лястовица е представено от Гунчо като желание на жените в неговото семейство: „На мен да остане, не вярвам, ама жени нали са, пък болна е, чедо е...“. Така в стереотипите на пола искането се оказва мъжки акт, базиран на разумната воля, докато желанието е свързано с женското начало, черпещо силите си от чувствителността на сърцето.

¹¹ Манджилари в разказа на Йордан Йовков е мястото, което „функционира като търсената Обетована земя, където може да се види „явилата се“ бяла лястовица. „Манджилари“ (през румънското „манджаре“) не само имплицира идеята за храната (живота), от която в буквален смисъл Нонка несъмнено има нужда (снагата ѝ, „стопена от болестта“, едва личи изпод завивката), но и просфората – задължителен елемент от евхаристията“. Вж. **Димитров, Л.** По жицата. // Литературен форум, 2002, № 23, достъпна на следния адрес: <http://www.slovo.bg/old/litforum/223/ldimitrov.htm>.

Съществуващ като сложна инсталация от думи, законът изисква външна намеса при всеки акт на правоприлагане. Необходимо е съучастието на човешко същество, което от „вечните“ идеи, вложени в юридическите текстове, да сглобява „подръчно“ адекватни смисли *ad hoc*, който да втъкава като конкретни нормативни послания в живия живот. Превръщането на правната норма в конкретен смисъл¹² е чудото на правото, което безспорно изисква професионален ангажимент и прецизно поддържана юридическа квалификация, но то остава невъзможно без противоречивостта, объркаността и непредвидимостта на човека, дръзнал да заяви своя отговор на въпроса какво „иска да каже Законът“. Именно интерпретативната игра, съпровождаща всеки човешки акт на разбиране, динамизира съдържанието на правната норма и прави възможно нейното прилагане в различни контексти. Пожелавам на всички читатели на книгата да затворят последната ѝ страница, придобили много нови знания за правните аспекти на спедиционния договор, но също така и запазили желанието си да продължат да търсят човешкия залог, който стои зад всяка правна норма. Защото законът се събужда от своя догматичен сън благодарение на микросъпротивите¹³, които всеки негов приложител влага при интерпретацията на правилата, деконструирайки правните норми

¹² Смисълът е тръпката на човешкото. В книгата си „Феноменология на възприятието“ (за съжаление, останала непреведена на български език) Мерло-Понти обобщава: „Защото сме в света, ние сме обречени на смисъл и не може нито да направим, нито да кажем нещо, без то да добие име в историята“. В контекста на българската философска мисъл това изречение става мото на книгата на проф. Кольо Коев „Обречени на смисъл. Всекидневността като дискурсивни възможности“, издадена през 2012.

¹³ Както посочва Мишел дьо Серто, четенето включва „микроскопични операции, които процъфтяват вътре в технократичните структури и отклоняват тяхното функциониране чрез множеството „тактики“, артикулирани от „детайлите“ на всекидневието“. В тези операции-тактики читателите се заиграват с механизмите на дисциплината, демонстрирайки измайсторяваща креативност и своеобразна антидисциплина (като контрапункт на дисциплината, чиято археология проследява Фуко). Вж. **Серто, М.** Изобретяването на всекидневието. С., 2002, с. 43. Тези микрофизики на четенето биха могли да се открият и в четенето на закони, което живее и своето битие на „четене-майсторене“.

всеки път от прецизно формулирани, но мъртви искания, до често неясни, но винаги живи човешки желания. Само тогава стремежът към ред има шанс да се превърне в копнеж по справедливост. Само тогава светът може да обещае и да приюти човешката надежда, а правото – да припознае своите бели лястовици.

Вярвам, че ще се видим отново: не само по нарастващата инфраструктура на правото, но и „по жицата“ на човешкото желание за невъзможното.

Стоян Ставру

29 юли 2017

Речица